

B. Fajmon: Seminární práce – heslo do studentopaedie, Augustinovy traktáty k Janovi, 7.5.2022

1. [Pokud možno přesné tituly v originálním jazyce i v češtině.]

In Evangelium Ioannis tractatus centum viginti quatuor

(124 výkladů-traktátů z Janova evangelia)

2. Okolnosti a datum vzniku. - Diskuse ohledně datování: 2a) Novák 1988, str. 87: Výklady pronesl Augustin jako kázání v Hippo v letech 414-416 AD, a to bez přerušení. Výjimku činily velikonoce, kdy tento výklad přerušil výkladem 1. listu Janova. Novák 1989, str. 5 upřesňuje: Podle jedněch (Zarb, *Angelicum Roma* 1933) traktáty 1-54 k Janovu evangeliu a traktáty k I. listu Janovu byly předneseny r. 413 a ostatní traktáty teprve r.418. Podle novějších autorů (Le Landais, *Tracht. in Joannem*, 1953) byly všechny traktáty včetně traktátů k I. listu Janovu předneseny r. 414-416 v Hippo.

2b) Augnet.org, 2146 on the gospel of John: Všechny traktáty byly jistě napsány v období 408-420 AD. Existuje souhlas v tom, že traktáty 1-16 kázal Augustin v zimě 406-407 a traktáty 55-124 byly připraveny roku 419. Traktáty 55-124 jsou napsány v jiném stylu než ty dřívější, a to vedlo k závěru, že nebyly vysloveny jako kázání, ale nadiktovány v soukromí.

2c) augustinus.it/latino/commento_vsg/index2.htm: Traktáty 1-16 ... vznik 406-407 podle La Bonnardierové i M. F. Berrouarda; traktáty 17-23 roku 418 podle La Bonnardierové, 414 podle M. F. Berrouarda (s výjimkou 20-22, které Berrouard datuje do let 418-419), traktáty 24-54 datuje La Bonnardierová do let 419-421, Berrouard do roku 414. Dále Berrouard datuje traktáty 55-60 do roku 419 a La Bonnardierová traktáty 55-124 do roku 422.

2d) Rettig 1988, str. 23-31, uvádí podrobnější diskusi datování na základě různých kritérií, zakončenou závěry autorů z bodu c), včetně citací: A. M. La Bonnardiere: *Recherches de chronologie augustinienne* (Paris 1965), 94-99; M. F. Berrouard: *La date des Tractatus I-LIV in Iohannis Evangelium de saint Augustin*, *Recherches Augustiniennes* 7 (1971), 105-168.

2e) Wright 1972 a Wright 1981 poskytují seznam všech dohledaných rukopisů díla asi na 140 stranách, oba články lze nalézt ve sbornících *Recherches Augustiniennes*.

2f) Andoková, Horka 2019 je článek, který je příkladem novějšího výzkumu chronologie proslovených kázání v letech 406/407 nebo 407/408, na kterém je vidět, jak jsou Augustinovy promluvy na Janovo evangelium chronologicky provázány-prostředány s jeho promluvami na Žalmy. Tento výzkum dokumentuje chronologickou návaznost některých částí v obou sériích promluv.

3. Žánr a formální členění díla. -

Jedná se o sérii 124 kázání na celé Janovo evangelium, podle postupného dělení na oddíly. Traktáty 55-124 jsou napsány v jiném stylu než ty předchozí, což vedlo k závěru, že byly nejprve nadiktovány v soukromí a vysloveny až později. Oproti tomu, traktáty 1-54 jsou pravděpodobně stenografické záznamy Augustinem vyslovených řečí (to je znát z opakování myšlenek, různých odboček a reakcí na posluchače).

4. Popis obsahu. -

Augustinovy výklady byly současně kázáním, tj. zaměřuje se nejprve na čtení příslušného oddílu, a pak na jeho výklad verš po verši, s důrazem pastoračním. Daný výklad textu Janova evangelia spojuje a provazuje s dalšími biblickými oddíly, takže v každém výkladu oddílu je zmíněno či citováno minimálně deset dalších biblických míst.

Dále Augustin též ve svých traktátech diskutuje teologické problémy, kterými se aktuálně zabývá – nepovažoval teologii za tak obtížnou, že by ji nemohl sdílet s i s obyčejnými lidmi. Ciceronovy tři cíle promluvy, „učit, těšit, přesvědčit“, si patřičně (podle Rettig 1988, str. 9-10) upravil pro cíle křesťanské promluvy: a) učit ... to je v křesťanské promluvě nutností; b) těšit ... ne cíl sám o sobě, ale jako způsob hlubšího vysvětlení, které vede k porozumění a činu, a je tedy doplněno i napomenutím či výzvou; c) poznání vede z Boží milosti skrze Ducha svatého k záchraně, k přijetí pravdy.

5. Dogmaticko-dějinný přínos díla. - [i jeho případné nedostatky]

Traktáty byly napsány v letech 408-420, nabízejí tedy vyvrálé příspěvky z Augustinovy kazatelské i teologické činnosti. Přínosem je řada příkladů a dílčích vysvětlení:

5a) Protože Janovo evangelium zdůrazňuje Ježíšovo božství, výklady obsahují mnohé příspěvky k teologii o Trojici a kristolonii, brání ortodoxní pozice koncilu Nicejského (325 AD) a Konstantinopolského (381 AD). Základním tématem je Ježíš Kristus jako střed křesťanského života. Boží Syn a Syn člověka, Kristovo vtělení a paradoxy s tím spojené (Kristus nesnižuje žádnou z obou přirozeností), predestinace jako tajemství vyvolení, eucharistie jako zdroj síly mučedníka. V traktátu 99 uvádí obranu svého výkladu kontroverzního dodatku filioque (Duch svatý vychází od Otce i Syna).

5b) Traktáty také obsahují obranu vůči herezím, jako byl dualismus manichejců; schizmatické hnutí donatistů; pohledy pelagianismu na témata prvotního hříchu, milosti, svobodné vůle a predestinace; arianismus hlásající, že Ježíš Kristus není nestvořený Bůh; apolinarismus tvrdící, že Kristus na sebe nevezal úplnou lidskou přirozenost, ale jen tělo; proti Fotinovi, který zastával, že Kristus získal milost skrze morální dokonalost.

6. Bezprostřední ohlas - [zhruba za života autora, vč. jeho případných odpovědí na reakce]

Augustin se věnoval své kongregaci v Hippo, jeho kázání tedy zahrnovala exegezi biblického textu, obranu učení církve, výroky proti heretikům, ale též řadu výzev k posluchačům, které se týkají víry i činů. Můžeme z nich vidět lásku ke Kristu a ke shromáždění, kterému sloužil svým kázáním.

7. Dějiny pozdějšího působení. -

V celé historii církve působí Augustinovo dílo, protože se věnuje jak exegezi biblického textu, tak obraně víry proti herezím. Co se týká přímo textu Augustinových promluv na Janovo evangelium, za zmínku stojí dvě věci:

7a) Houghton 2006 ve své doktorské práci uvádí seznam cca 250 stran Augustinových citací z Janova evangelia v celém jeho latinském díle. Uzavírá, že Augustin ve svých citacích pokrývá jak starší latinské překlady, tak Vulgátu (Houghton 2006, str. 406); ovšem „Augustinovy změny v citacích nemáme chápat jako textově kritické dodatky, ale jako vědomé homiletické obměny textu“ (Houghton 2006, str. 398).

7b) Za zmínku stojí také, že ze 40 odkazů na Augustina v reformačních vyznáních víry (Řičan 1951, str. 328) se jich osm, tedy dvacet procent, týká citací z výkladů na Janovo evangelium. Jejich přehled dává dobrou představu, jak široce užili reformátoři Augustinovy výklady Janova evangelia:

1) Bratrské vyznání 19, odd. 8: cituje traktát 9,2, že Ježíš byl pozván a přišel na svatbu, tj. potvrdil, že nařídil on sám stav manželský (na rozdíl od heretiků, kteří budou manželství zakazovat).

2) Bratrské vyznání 11, odd. 5: večeře Páně, když nemůže být podávána z vážných důvodů (např. vězení), nezabrání spasení – cituje traktát 25,12: „věř, a už jsi jedl“, tj. víra je pro spasení nejdůležitější a dostatečná.

3) Totéž místo, traktát 25,12, cituje Helvetské vyznání 21, odd. 7: duchovní jedení těla a krve Páně je nutné ke spáse, ale děje se i mimo svátost večeře Páně, kdykoli a kdekoli člověk uvěří v Krista.

4) Bratrské vyznání 13, odd. 4: víra při svátosti večeře Páně spojuje církev s Kristem – cituje Augustina, traktát 26: Dobrý přijíma svátost a pravdu svátosti, zlý (= bez víry) pak svátost a nepravdu svátosti.

5) Bratrské vyznání 13, odd. 4: při večeři Páně je nejdůležitější víra – cituje traktát 26, kde Augustin říká: „V kom nepřebývá Kristus, ten nejí duchovní Kristovo tělo a nepije jeho krev, třebaže viditelně jí svátost těla a krve Kristovy“.

6) Bratrské vyznání 6, odd. 15: Kristus je v nebi, ale svým Duchem je s námi po všechny dny – cituje traktát 30,1: Pán je nad námi, ale Pán, Pravda je také zde; tělo, v kterémž vstal, na jednom místě býti musí, pravda pak jeho všude rozlita jest.

7) Bratrské vyznání 13, odd. 3: Při večeri Páně nedochází k proměně podstaty, ale jak praví Augustin: „Přistupuje slovo k živlu a nastává svátost“ – cituje traktát 80,3.

8) Bratrské vyznání 8, odd. 1: v článku o církvi uvádí, že Kristus je hlavou církve, Efezským 1,22, a základem církve (1 Kor 3,11) – a cituje traktát 124,5: Ne skála od Petra (tj. skalníka), ale Petr (tj. skalník) od skály, jako ne Kristus od křesťana, ale křesťan od Krista se jmenuje.

8. Komentovaný soupis důležitých edic. –

8a) Latinský text: PL, editor Jacques Paul Migne, 1844-1855, svazek 35, strany 1935-1970: série svazků PL = Patrologia Latina, pokrývá období latinských autorů od Tertuliána (cca 200 AD) do autorů 13. století. Augustinovy práce pokrývají svazky 32 až 47, z toho svazek 35 se týká hlavně výkladů k Janovu evangeliu a k prvnímu Janovu listu. Tato edice je přetiskem latinské benediktinské edice od sv. Maura, S. Aurelii Augustini Operum. Ed. J. Blampin, P. Coustant, et al., Vol 3 pars altera, Paris 1680, strany 1379-1976. Svazek PL 35 je dostupný například na adrese http://www.augustinus.it/latino/pl_35.htm.

8b) První anglický překlad: Rev. H. Browne, M. A. (Corpus Christi College, Cambridge): Homilies on the Gospel According to St. John, and his First Epistle by St. Augustin, Bishop of Hippo. Dva svazky: LF 26 (1848) a 29 (1849).

8c) Další anglický překlad: Společná práce Rev. Johna Gibba, D.D., Presbyterian Theological College London : Volume I, Tractates 1-37; Rev. Jamese Innese, Panbride, Scotland: Volume II, Tractates 38-124. Vydáno v rámci série Dd. Dod: Series of Augustin's Works, 1873. Tento překlad je přístupný na internetu (editor Philipp Schaff, New York 1888), ještě společně s překladem Augustinových traktátů k 1.listu Janovu od Rev. H. Browneho) <https://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf107.toc.html>, <https://www.newadvent.org/fathers/1701.htm> (html) nebo <https://www.ccel.org/ccel/s/schaff/npnf107/cache/npnf107.pdf> (pdf).

8d) Rettigův anglický překlad v pěti svazcích (Rettig 1988, Rettig 2003, Rettig 2014, Rettig 2014, Rettig 2014, citace viz závěr tohoto materiálu, edice The Fathers of the Church 78, 79, 88, 90, 92): Překlad do angličtiny vytvořený v letech 1988-1995 s bohatým poznámkovým aparátem a třiceti stranami úvodu, které jsou dobrým průvodcem k hlubšímu studiu. Rettig při překladu vychází z latinského rukopisu MS 17 ze 12. století, (<https://parker.stanford.edu/parker/catalog/vx143vh9242>), který nebyl použitý v anglických překladech 8b) 8c), a byl publikován až jako svazek 36 knihovny CCL (Corpus Christianorum): Willems, R.ed: Sancti Aurelii Augustini In Iohannis Evangelium Tractatus

CXXIV, CCL 36, 1954, kde editor dále doplnil původní Augustinovo dělení na oddíly dalším dělením na odstavce – každý oddíl je v latinské verzi i v překladu rozdělen na dva až čtyři odstavce (pomocí čísel v závorce na začátku každého odstavce).

8e) Hillův anglický překlad pro 21. století ve dvou svazcích 2009, 2020 (citace viz závěr tohoto materiálu): Nejnovější překlad s poznámkovým aparátem a 25 stranami úvodu, které jsou dobrým průvodcem k hlubšímu studiu. Podobně jako Rettig užívá latinskou verzi od editora Willemse, ovšem rozdělení oddílů na odstavce z oné edice nebere – sice dělá logické rozdělení oddílů na odstavce, ale nečísluje je a dělá je na jiných místech než Rettigova verze. Navíc většinou téměř každý oddíl (někdy i větší celky než jeden oddíl) shrne malým nadpisem, který uvádí jeho hlavní tezi či téma.

9. Soupis vydání v češtině. – 9a) Fajmon, B: Augustinův komentář k Janovu evangelium. Internetová stránka rozhovor.cz/augustin 2022, překlad prvních tří traktátů Augustina k Janovu evangelium. Spíše doslovný pracovní překlad.

9b) Fojtík 2009: Tato diplomová práce se týká rozboru devíti Augustinových traktátů na Janovo evangelium, a sice traktátů číslo 8, 9, 16, 17, 24, 25, 44, 49, 122. Jsou to traktáty, ve kterých probíhá výklad Ježíšových zázraků.

9c) Novák 1988, str. 87-95: První Augustinův traktát k Janovu evangelium. Překlad je edičně mírně upravený.

9d) Fojtík 2009, str.4, uvádí, že několik prací hodnotí Augustinovy traktáty a uvádí několik citací a úryvků (Karfíková, L: Milost a vůle u Augustina, Oikoumené 2006, str. 132-135; Svoboda, K.: Estetika svatého Augustina a její zdroje, Karolinum 2000, str. 148-151; některé vybrané oddíly z traktátů v katolickém breviáři Denní modlitba církve), ale nejedná se o překlad ucelených traktátů.

10. Komentovaný soupis (výběr) důležité sekundární literatury k hlubšímu studiu. –

Důležité zdroje sekundární literatury a studie byly zmiňovány a komentovány v průběhu celého tohoto přehledu. Navíc ještě budiž řečeno: Hlubším uvedením do čtení Augustinových traktátů jsou dnes bezesporu anglické překlady s poznámkami 8d), 8e), které jsou spolu navzájem v diskusi svým různým dělením oddílů na odstavce, popřípadě ještě doplněný o online verzi překladu 8c), který je založen na jiných latinských zdrojích.

11 Zdroje. –

Andoková, M., Horka, R.: The Chronology of Augustine's Tractatus in Iohannis evangelium 1-16 and Enarrationes in Psalmos 119-133 Revisited. In: Vox Patrum 72/2019, 149-170.

augnet.org ... life and works of Augustin, order of st Augustin

augustinus.it/latino/commento_vsg/index2.htm ... internetová verze Augustinových traktátů v edici PL = patrologia latina, svazek 35.

Fojtík, V: Ježíšovy zázraky ve vybraných Výkladech na Janovo evangelium od sv. Augustina. Olomouc 2009, diplomová práce. Plné znění práce (včetně do češtiny přeložených traktátů) je se souhlasem autora uvedeno na adrese rozhovor.cz/augustin/DP-Fojtik.pdf.

Hill, E.: Homilies on the Gospel of John 1-40. New York 2009. In: The Works of Saint Augustine, A Translation for the 21st Century.

Hill, E.: Homilies on the Gospel of John 41-124. New York 2020. In: The Works of Saint Augustine, A Translation for the 21st Century.

Houghton, H.A.G.: Augustine's Citations and Text of the Gospel according to John. Doctoral Thesis, The University of Birmingham 2006.

Novák, J.: Patristická čítanka. Praha 1988.

Novák, J.: Šestá patristická čítanka, sv. Augustin: Výklad k prvnímu listu sv. Jana. Česká katolická charita, Praha 1989.

Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 1-10. Catholic University of America Press 1988. In Series: The Fathers of the Church.

Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 11-27. Catholic University of America Press 2003. In Series: The Fathers of the Church.

Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 28-54. Catholic University of America Press 2014. In Series: The Fathers of the Church.

Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 55-111. Catholic University of America Press 2014. In Series: The Fathers of the Church.

Rettig, J.W.: Tractates on the Gospel of John 112-124. Catholic University of America Press 2014. In Series: The Fathers of the Church.

Říčan, R.: Čtyři vyznání. Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, Praha 1951.

David F.Wright, "The Manuscripts of St Augustine's Tractatus in Evangelium Iohannis: A Preliminary Survey and Check-List," *Recherches Augustiniennes* 8 (1972) 55-143.

David F.Wright, "The Manuscripts of the 'Tractatus in Iohannem:' A Supplementary List," *Recherches Augustiniennes* 16 (1981): 59-100.